

De graslandvlinderindex

Sinds de zomer van 2024 is in de Europese Unie (EU) de Natuurherstelverordening van kracht. Met deze verordening wil de EU de veel oudere Habitatrichtlijn versterken. Een van de artikelen gaat over het herstel van landbouwecosystemen (artikel 11, figuur 1). De lidstaten moeten twee van drie indicatoren kiezen om die kwaliteitsverbetering te volgen, en een van die indicatoren is de graslandvlinderindex. In 2030 moet de achteruitgang van graslandvlinders gestopt zijn. Wat is die graslandvlinderindex, hoe wordt hij gemeten en weten we al hoe hij er voor Nederland uit ziet?

De graslandvlinderindex werd twintig jaar geleden ontwikkeld door Arco van Strien van het CBS en de eerste auteur van dit artikel. Hij moest soorten bevatten die in een groot deel van Europa voorkwamen en die een sterke voorkeur hadden voor graslanden. Dit resulteerde in zeventien soorten: zeven wijdverbreide soorten, en tien specialisten (figuur 2). Natuurlijk komen zeker de wijdverbreide soorten ook in andere leefgebieden voor, maar Europees bekeken zijn allerlei graslanden hun belangrijkste habitat.

Tekst:

Chris van Swaay

De Vlinderstichting

Bram Borkent

CBS

Foto's:

Chris van Swaay

Om de graslandvlinderindex te kunnen berekenen zijn goede populatietrends nodig. Die worden in steeds meer landen in Europa verzameld in zogenaamde vlindermonitoringsprogramma's, ons eigen meetnet vlinders is er één van. Zonder zo'n meetnet is het onmogelijk om de populatietrends van soorten vast te stellen, losse waarnemingen zijn daarvoor niet bruikbaar (zie ook [Vlinders 3 2024](#)).

Per land of regio worden de populatietrends berekend, die dan worden samengevoegd tot Europese of EU-indexen. Hierbij wordt gewogen naar het belang van de regio of land in de totale verspreiding van een soort. Met deze zeventien Europese (of EU-) trends wordt daarna de indicator berekend. Voor een afzonderlijk land is het hetzelfde: we berekenen eerst de nationale indexen, en voegen die samen tot een indicator.

Van de zeventien soorten in de Europese graslandvlinderindex komen er nu elf in Nederland voor. Van tien hiervan hebben we indexen en trends: argusvlinder, bruin dikkopje, bruin zandoogje, donker pimperlblauwtje, groot dikkopje, hooibeestje, icarusblauwtje, kleine vuurvlinder, oranjetipje en klaverblauwtje (al is de trend van de laatste onzeker). Daarnaast komt ook het dwergblauwtje tegenwoordig weer voor (twee populaties), en zijn er maar liefst vier graslandvlinders verdwenen uit Nederland: moerasparelmoervlinder, kalkgraslanddikkopje, dwergdikkopje en tijmblauwtje.

De indicator laat voor de Europese Unie en Nederland een vergelijkbaar patroon zien (figuur 3), met een achteruitgang van 50% in de Europese Unie (ten opzichte van 1991) en zelfs bijna 70% in Nederland (ten opzichte van 1992). De achteruitgang in Nederland gaat de laatste jaren steeds sneller.

Artikel 11

Herstel van landbouwecosystemen

1. De lidstaten nemen de herstelmaatregelen die nodig zijn om de biodiversiteit van landbouwecosystemen te verbeteren, naast de gebieden waarop herstelmaatregelen uit hoofde van artikel 4, leden 1, 4 en 7, van toepassing zijn, waarbij zij rekening houden met klimaatverandering, de sociale en economische behoeften van plattelandsgebieden en de noodzaak duurzame landbouwproductie in de Unie te verzekeren.
2. De lidstaten nemen maatregelen die tot doel hebben op nationaal niveau een toenemende trend te realiseren voor minstens twee van de volgende drie indicatoren voor landbouwecosystemen, zoals nader gespecificeerd in bijlage IV, te meten in de periode vanaf 18 augustus 2024 tot en met 31 december 2030, en vervolgens om de zes jaar, totdat bevredigende niveaus zijn bereikt zoals vastgesteld overeenkomstig artikel 14, lid 5:

- a) de graslandvlinderindex;
- b) de voorraad organische koolstof in minerale bodems onder bouwland;
- c) het percentage landbouwgrond met landschapselementen met hoge diversiteit.

Figuur 1. Het eerste deel van artikel 11 van de Natuurherstelverordening.

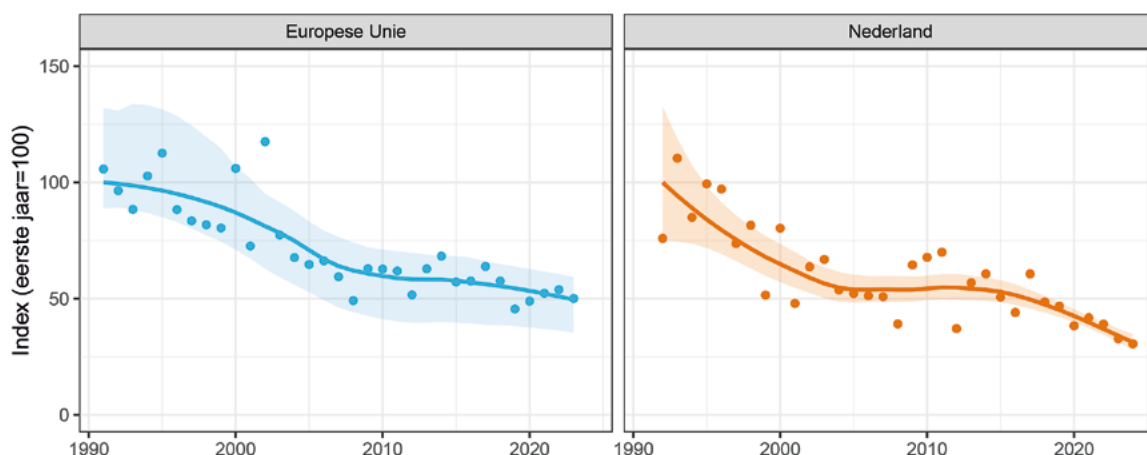
Figuur 2. De soorten van de graslandvlinderindex in Europa.

De wijdverbreide soorten: oranjetipje, groot dikkopje, icarusblauwtje, kleine vuurvinder, bruin zandoogje, argusvlinder en hooibeestje.

De specialisten: dwergblauwtje, klaverblauwtje, kalkgraslanddikkopje, moerasparelmoervlinder, adonisblauwtje, donker pimperlblauwtje, tijmblauwtje, bruin dikkopje, bleek blauwtje en dwergdikkopje.

Figuur 3. Graslandvlinderindex voor de Europese Unie (1991-2023) en Nederland (1992-2024).

Vooral met argusvlinder en donker pimpernelblauwtje gaat het in Nederland heel slecht. Die laatste soort is zelfs in 2024 verdwenen uit ons land. Daarnaast zien we een langjarige achteruitgang bij gewone soorten als groot dikkopje, icarusblauwtje en bruin zandoogje.

Al met al staan in de Europese Unie, en in Nederland nog meer, de seinen op rood. Het gaat slecht met onze graslandvlinders. Deze vlinders komen voornamelijk voor in niet of weinig bemeste graslanden waar op een juiste manier beheerd wordt. Aan het begin van de twintigste eeuw waren vrijwel alle graslanden in Nederland weinig bemest en voor graslandvlinders geschikt leefgebied. Door de intensivering van de landbouw in de afgelopen eeuw zijn zulke graslanden inmiddels zeldzaam geworden en komen ze vrijwel uitsluitend nog in natuurgebieden voor (de zogenaamde halfnatuurlijke graslanden).

Daardoor zijn graslandvlinders tegenwoordig voornamelijk te vinden in natuurgebieden of in extensief beheerde percelen en wegbermen. In het agrarisch gebied komen graslandvlinders vrijwel alleen nog voor in onderdelen die voor de agrarische productie van marginaal belang zijn, zoals bloemrijke dijken en perceelranden.

Ook op Europese schaal gaan graslandvlinders achteruit door intensivering van de landbouw, maar ook door bijvoorbeeld klimaatverandering, stikstofdepositie en verandering van landgebruik. Zo wordt, met name in Zuid- en Oost-Europa, extensief beheerde landbouwgrond verlaten en deze grond verandert daardoor in bos.

Toch is er wel degelijk hoop:

- 🦋 We weten inmiddels dat sinusmaaien in natuurgebieden en Kleurkeurbeheer in wegbermen werkt. Door Kleurkeur verdubbelde het aantal bestuivers zelfs (zie ook [Vlinders 3 2025](#)). Door dit verder te stimuleren kunnen vooral de algemene soorten weer in aantal gaan toenemen.
- 🦋 Agrarische collectieven kunnen gebruikmaken van ANLb en ECO-pakketten, waarmee ze een vergoeding krijgen voor bijvoorbeeld de ontwikkeling van kruidenrijk grasland. Een forse uitbreiding van de oppervlakte waar deze pakketten worden toegepast zal zeker goed zijn voor de graslandvlinders. Door de effecten ook goed te monitoren kunnen deze pakketten zo effectief mogelijk gebruikt en verder ontwikkeld worden.
- 🦋 Voor de zeldzame soorten kunnen directe maatregelen meteen effect hebben. Zo zal het verwijderen van opslag bij de spoorinsnijding bij Eys goed zijn voor het bruin dikkopje en daarmee de indicator omhoog duwen.

Literatuur

- Swaay, C. van & Borkent, B. (2024): Trends: hoe bereken je die met data uit de NDFF? - *Vlinders* 39 (3), 6-7
- Swaay, C.A.M. van & Strien, A. van (2005): Using butterfly monitoring data to develop a European grassland butterfly indicator. - In: Kühn, E., R. Feldmann, J.A. Thomas & J. Settele (eds) *Studies on the ecology and conservation of butterflies in Europe. Vol. 1: General concepts and case studies. Conference Proceedings, UFZ Leipzig-Halle, December 2005 (Series Faunistica No 52)* Pensoft, Sofia [etc.], pp 106-108
- Verhoogt, K. (2025): Kleurkeur werkt! Maaien volgens het keurmerk zorgt voor meer bestuivers in de berm. *Vlinders* 40(3): 4-7. ●